

СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ ОЦІНКИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МІСТА

© Шило І.В., 2008

Обґрунтовано необхідність розроблення системи показників для визначення зовнішньоекономічного потенціалу міста як складової частини економічного потенціалу міста. Усі показники пропонується згрупувати в різні групи, кожна з яких характеризує різні аспекти зовнішньоекономічного потенціалу міста.

In the article the necessity of development of the system of indexes is grounded for determination of external economic potential of city as component part of economic potential of city. It is suggested to group all indexes in different groups, each of which characterizes the different aspects of external economic potential of city.

Постановка проблеми. Вступ України на шлях формування економіки відкритого типу виявив багато проблем, пов'язаних із процесом інтеграції країни в систему світогосподарських зв'язків. Однією з таких проблем є формування й розвиток експортного потенціалу країни, її регіонів та муніципальних утворень як чинників рівноправного входження національної економіки в систему світового господарства.

Удосконалення управління зовнішньоекономічною діяльністю на усіх етапах розвитку української економіки є одним з ведучих чинників економічного зростання. Об'єктивною необхідністю при цьому є повніша реалізація регіональних переваг зовнішньоекономічних зв'язків.

Проблеми регіоналізації української економіки, механізми, форми й методи управління в зовнішньоекономічній сфері регіонів та міст, становлення їхньої комерційної інфраструктури вивчені слабо, фрагментарно. Це приводить до необхідності поглибленого дослідження цих проблем.

Функціонування соціально-економічного комплексу більшості міст сьогодні значною мірою забезпечується експортною діяльністю розташованих у їхніх межах підприємств. У схемі сприяння експорту істотна координувальна роль може належати територіальним органам, тому що саме вони є центральною ланкою управління зовнішньоекономічним комплексом міста, працюючи одночасно в контакті з підприємствами-учасниками зовнішньоекономічної діяльності, з управлінськими структурами усіх ієрархічних рівнів супідрядності, представленими в місті, з підрозділами інфраструктурного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності міста. Територіальні органи державного управління володіють якнайповнішою інформацією про резерви (у тому числі ті, які не використовуються) участі міста в міжнародному поділі праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науці існує велика кількість класифікацій як регіонів, так і міст за різними критеріями: інвестиційна привабливість, рівень соціально-економічного розвитку тощо [1]. Всі ці типології мають комплексний характер, тому що оцінити сучасні економічні процеси за допомогою одного показника фактично неможливо. Переважно класифікації будуються на основі груп показників, які характеризують демографічну структуру, ринок праці, економічну і фінансову ситуації. У деяких типологіях розглядаються і показники зовнішньоекономічної діяльності [2–4]. Доцільність урахування цих показників підтверджується все більшим впливом зовнішньоекономічної діяльності на розвиток територіальних утворень різного рівня. Особливий інтерес являє собою розроблений у [5] комплекс показників, що характеризують зовнішньоекономічний потенціал регіону. Проте, враховуючи відмінності міста і регіону як суб'єктів господарювання, запропонована система показників не може безпосередньо бути використана для оцінки зовнішньоекономічного потенціалу міста.

Формулювання цілей статті. Мета роботи полягає в адаптуванні існуючих систем показників для розрахунку зовнішньоекономічного потенціалу міста.

Виклад основного матеріалу. Основною метою пропонованої типології є оцінка рівня розвитку зовнішньоекономічного комплексу міст, на основі якої можливе розроблення рекомендацій з розширення обсягів зовнішньоторговельних операцій.

У розробленій типології запропоновано використання 25 показників, які розділені на п'ять груп. Перша група, що складається з восьми показників, оцінює рівень відкритості міської економіки (табл. 1).

Таблиця 1

Показники, що характеризують рівень відкритості економіки міста

Назва показника	Алгоритм розрахунку	Рекомендовані значення (межі) показника	Характеристика показника
Експортна квота	$K_E = \frac{E}{OB} \cdot 100\%$, де E – обсяг експорту міста, тис. грн.; OB – обсяг виробництва підприємствами міста, тис. грн.	Немає конкретної норми, значення варіюється залежно від ролі експорту в економіці міста	Характеризує значущість експорту для економіки міста
Імпортна квота	$K_I = \frac{I}{OB} \cdot 100\%$, де I – обсяг імпорту міста, тис. грн., OB – обсяг виробництва підприємствами міста, тис. грн.	Немає конкретної норми, значення варіюється залежно від ролі імпорту в економіці міста	Характеризує значущість імпорту для економіки міста
Зовнішньоторговельна квота	$K_{ЗТ} = \frac{E+I}{OB} \cdot 100\%$, де E – обсяг експорту міста, тис. грн.; I – обсяг імпорту міста, тис. грн.; OB – обсяг виробництва підприємствами міста, тис. грн.	Немає конкретної норми, значення варіюється залежно від ролі експорту та імпорту в економіці міста	Характеризує відношення зовнішньоторговельного обігу до обсягу виробництва міста
Коефіцієнт покриття імпорту експортом	$K_{EI} = \frac{E}{I}$, де E – обсяг експорту міста, тис. грн.; I – обсяг імпорту міста, тис. грн.	Більше 1	Характеризує рівень зовнішньоторговельної забезпеченості міста
Коефіцієнт міжнародної конкурентоспроможності	$K_{МК} = \frac{E-I}{Z_o}$, де E – обсяг експорту міста, тис. грн.; I – обсяг імпорту міста, тис. грн.; Z_o – зовнішньоторговельний оборот	Більше 0	Характеризує частку чистого експорту у зовнішньоторговельному обороті міста
Частка експорту на душу населення	$K_{ЕДН} = \frac{E}{Ч}$, де E – обсяг експорту міста, тис. грн.; Ч – чисельність населення міста	Немає конкретної норми; значення варіюється залежно від ролі експорту в економіці регіону	Показує обсяг експорту, що припадає на одного мешканця міста
Частка імпорту на душу населення	$K_{ІДН} = \frac{I}{Ч}$, де I – обсяг імпорту міста, тис. грн.; Ч – чисельність населення міста	Немає конкретної норми; значення варіюється залежно від ролі імпорту в економіці регіону	Показує обсяг імпорту, що припадає на одного мешканця міста
Зовнішньоторговельний оборот на душу населення	$K_{ЗДН} = \frac{E+I}{Ч}$, де E – обсяг експорту міста, тис. грн.; I – обсяг імпорту міста, тис. грн.; Ч – чисельність населення міста	Немає конкретної норми; значення варіюється залежно від ролі експорту та імпорту в економіці регіону	Показує обсяг зовнішньоторговельного обороту, що припадає на одного мешканця міста

Під обсягом виробництва підприємствами міста необхідно розуміти ринкову вартість кінцевих товарів та послуг, що були виготовлені підприємствами міста усіх форм власності за звітний період (переважно – за рік).

Друга група, що складається з десяти показників, оцінює рівень спеціалізації економіки міста (табл. 2).

Таблиця 2

Показники, що характеризують рівень спеціалізації економіки міста

Назва показника	Алгоритм розрахунку	Рекомендовані значення (межі) показника	Характеристика показника
1	2	3	4
Коефіцієнт галузевої спеціалізації міста	$K_{Cn} = \frac{OB_{гал} \cdot ВВП_{кр}}{ВВП_{галкр} \cdot OB}$ <p> $OB_{гал}$ – обсяг виробництва окремої галузі міста, тис. грн.; $ВВП_{кр}$ – валовий внутрішній продукт країни, тис. грн.; $ВВП_{галкр}$ – валовий внутрішній продукт окремої галузі країни, тис. грн.; OB – обсяг виробництва підприємствами міста, тис. грн. </p>	Значення більше 1 свідчить про наявність галузевої спеціалізації міста у цій галузі	Характеризує галузеву спеціалізацію міста та дає можливість визначити галузеву спеціалізацію міста загалом
Коефіцієнт локалізації виробництва	$K_L = \frac{O_M \cdot B_{кр}}{B_M \cdot O_{кр}}$ <p> O_M – обсяг товарної продукції галузі міста; $O_{кр}$ – обсяг товарної продукції галузі усієї країни; B_M – усе промислове виробництво або надання послуг підприємствами міста; $B_{кр}$ – усе промислове виробництво або надання послуг країни </p>	Значення більше за 1,25 – базова галузь; 0,75–1,25 – галузі, що орієнтовані на внутрішнє споживання; менше за 0,75 – галузі, що орієнтовані на імпортозаміщення	Характеризує рівень розвитку галузей в місті та ступінь їх важливості для економіки міста
Коефіцієнт галузевої спеціалізації експорту	$K_{CE} = \frac{E_{гал} \cdot ВВП}{E_{галкр} \cdot OB}$ <p>де $E_{гал}$ – експорт галузі міста; E – експорт галузі країни; $ВВП$ – валовий внутрішній продукт; OB – обсяг виробництва підприємствами міста</p>	Значення більше за 1,25 – базова експортно-орієнтована галузь; 0,75–1,25 – галузі, що орієнтовані на внутрішнє споживання; менше за 0,75 – галузі, що орієнтовані на споживання імпорту	Характеризує рівень експортної спеціалізації галузей міста
Коефіцієнт галузевої спеціалізації імпорту	$K_{CI} = \frac{I_{гал} \cdot ВВП}{I_{галкр} \cdot OB}$ <p>де $I_{гал}$ – імпорт галузі міста; I – імпорт галузі країни; $ВВП$ – валовий внутрішній продукт; OB – обсяг виробництва підприємствами міста</p>	Значення більше за 1,25 – імпортоорієнтована галузь; 0,75–1,25 – галузі, що орієнтовані на внутрішнє споживання; менше за 0,75 – галузі, що орієнтовані на імпортозаміщення	Характеризує рівень імпортної спеціалізації галузей міста
Коефіцієнт продуктивності економіки	$K_{CI} = \frac{ДВ_{гал}}{V_{гал}}$ <p>де $ДВ_{гал}$ – додана вартість, яка створена підприємствами міста, що належать до галузі; $V_{гал}$ – обсяг виробництва галузі</p>	Значення залежить від частки доданої вартості у загальному обсязі виробництва	Характеризує частку доданої вартості у загальному обсязі виробництва підприємствами міста, що належать до галузі

1	2	3	4
Коефіцієнт територіальної спеціалізації експорту	$K_{TCE} = \frac{E_{ЕК}}{E}$, де $E_{ЕК}$ – обсяг експорту міста у цю групу країн; E – обсяг експорту міста	Значення варіюється від 0 до 1 залежно від обсягу експорту у цю групу країн	Визначає напрямки експорту, які переважають у зовнішньоекономічній діяльності міста.
Коефіцієнт територіальної спеціалізації імпорту	$K_{TCI} = \frac{I_{ЕК}}{I}$, де $I_{ЕК}$ – обсяг імпорту міста з цієї групи країн; I – обсяг імпорту міста	Значення варіюється від 0 до 1 залежно від обсягу імпорту з цієї групи країн	Визначає напрямки імпорту, які переважають у ЗЕД міста
Коефіцієнт еластичності зовнішньоторговельного обороту	$E_{ЗТО} = \frac{Y_{ЗТ}}{Y_{ОВ}}$, де $Y_{ЗТ}$ – темп росту зовнішньої торгівлі міста; $Y_{ОВ}$ – темп росту обсягу виробництва підприємствами міста	Залежить від еластичності зовнішньоторговельного обороту	Визначає темпи росту зовнішньої торгівлі порівняно з темпами росту обсягу виробництва підприємствами міста
Коефіцієнт імпорту	$K_{IG} = \frac{I_{галм}}{OB_{галм} - E_{галм}}$, де $I_{галм}$ – обсяг імпорту підприємств міста, що належать до галузі; $OB_{галм}$ – обсяг виробництва підприємствами міста, що належать до галузі; $E_{галм}$ – обсяг експорту	Чим менший цей коефіцієнт, тим більше продукції цієї галузі задовольняється за рахунок внутрішнього виробництва	Дає змогу оцінити ступінь забезпечення потреби в продукції галузі за рахунок виробництва підприємствами міста
Коефіцієнт локалізації продуктивності праці	$K_{лпр} = \frac{П_{гал м} \cdot П_{кр}}{П_{м} \cdot П_{галкр}}$, де $П_{гал м}$ – зайнятість в галузі міста; $П_{кр}$ – зайнятість в країні; $П_{м}$ – зайнятість в місті; $П_{галкр}$ – зайнятість в галузі країни	Значення більше за 1,25 – базова галузь; 0,75–1,25 – галузі, що орієнтовані на внутрішнє споживання; менше за 0,75 – галузь, що орієнтована на імпортоспоживання	Характеризує рівень продуктивності праці у місті порівняно з рівнем продуктивності праці в країні

Варто відзначити, що наведені у табл. 2 коефіцієнт територіальної спеціалізації експорту та коефіцієнт територіальної спеціалізації імпорту можуть розраховуватися по відношенню до країн СНД, далекого зарубіжжя, а також по відношенню до інтеграційних угруповань (наприклад, для Європейського Союзу).

Третя група, що складається з трьох показників, оцінює рівень розвитку спільного підприємництва (табл. 3).

Таблиця 3

Показники, що характеризують рівень розвитку спільного підприємництва

Назва показника	Алгоритм розрахунку	Рекомендовані значення (межі) показника	Характеристика показника
1	2	3	4
Коефіцієнт рівня розвитку спільного підприємництва	$K_{РСП} = \frac{OB_{СП м}}{OB}$, де $OB_{СП м}$ – обсяг виробництва спільними підприємствами міста; OB – обсяг виробництва підприємствами міста	Немає конкретного значення і залежить від частки товарної продукції спільних підприємств у загальному обсязі виробництва підприємствами міста	Показує частку товарної продукції міста, що виробляється СП

1	2	3	4
Коефіцієнт зайнятості в СП	$K_{зСП} = \frac{Ч}{Ч_м}$, де $Ч_{СП}$ – чисельність зайнятих в СП міста; $Ч_м$ – загальна чисельність зайнятого населення міста	Значення більше за 1,25 – базова галузь; 0,75–1,25 – галузі, що орієнтовані на внутрішнє споживання; менше 0,75 – галузь, що орієнтована на імпортоспоживання	Показує рівень зайнятості населення міста в СП
Коефіцієнт локалізації продуктивності праці СП міста	$K_{лрСП} = \frac{П_{СПл м} \cdot П_{кр}}{П \cdot П_{СПкр}}$, де $П_{СП м}$ – зайнятість в СП міста; $П_{кр}$ – зайнятість в країні; $П_м$ – зайнятість в місті; $П_{СПкр}$ – зайнятість в усіх СП країни	Значення більше за 1,25 – базова галузь; 0,75–1,25 – галузі, що орієнтовані на внутрішнє споживання; менше за 0,75 – галузь, що орієнтована на імпортоспоживання	Характеризує рівень продуктивності праці на СП міста порівняно з рівнем продуктивності праці в СП країни

В аналогічний спосіб можна визначити показник, який буде характеризувати рівень розвитку іноземних підприємств на території міста. У табл. 4 показано групу таких показників.

Таблиця 4

Показники, що характеризують рівень розвитку іноземних підприємств

Назва показника	Алгоритм розрахунку	Рекомендовані значення (межі) показника	Характеристика показника
Коефіцієнт рівня розвитку іноземних підприємств	$K_{рІП} = \frac{ОВ_{ІПм}}{ОВ}$, де $ОВ_{СП м}$ – обсяг виробництва іноземними підприємствами, що розташовані на території міста; $ОВ$ – обсяг виробництва підприємствами міста	Не має конкретного значення і залежить від частки товарної продукції (послуг) іноземних підприємств у загальному обсязі виробництва підприємствами міста	Показує частку товарної продукції (послуг) міста, що виробляється іноземними підприємствами
Коефіцієнт зайнятості в іноземних підприємствах	$K_{зСП} = \frac{Ч_{СП}}{Ч_м}$, де $Ч_{СП}$ – чисельність зайнятих в іноземних підприємствах на території міста; $Ч_м$ – загальна чисельність зайнятого населення міста	Значення більше за 1,25 – базова галузь; 0,75–1,25 – галузі, що орієнтовані на внутрішнє споживання; менше за 0,75 – галузь, що орієнтована на імпортоспоживання	Показує рівень зайнятості населення міста в іноземних підприємствах
Коефіцієнт локалізації продуктивності праці іноземних підприємств міста	$K_{лрІП} = \frac{П_{ІПл м} \cdot П_{кр}}{П_м \cdot П_{ІПкр}}$, де $П_{ІП}$ – зайнятість в іноземних підприємствах міста; $П_{кр}$ – зайнятість в країні; $П_м$ – зайнятість в місті; $П_{ІПкр}$ – зайнятість в усіх іноземних підприємствах країни	Значення більше за 1,25 – базова галузь; 0,75–1,25 – галузі, що орієнтовані на внутрішнє споживання; менше за 0,75 – галузь, що орієнтована на імпортоспоживання	Характеризує рівень продуктивності праці в іноземних підприємствах на території міста порівняно з рівнем продуктивності праці в іноземних підприємствах на території країни

П'ята група, що складається з двох показників, оцінює рівень розвитку інвестиційної діяльності (табл. 5).

Таблиця 5

Показники, що характеризують рівень розвитку інвестиційної діяльності міста

Назва показника	Алгоритм розрахунку	Рекомендовані значення (межі) показника	Характеристика показника
Коефіцієнт локалізації інвестицій в основний капітал за галузями економіки	$K_{лі} = \frac{F_{галм} \cdot F_{кр}}{F_m \cdot F_{галкр}} \cdot 100\%$, де $F_{галм}$ – зайнятість в галузі міста; $F_{кр}$ – зайнятість в країні загалом; F_m – зайнятість в місті загалом; $F_{галкр}$ – зайнятість в галузі країни	Значення більше за 1,25 – високий обсяг інвестицій в галузь, 0,75–1,25 – нормальний рівень інвестицій; менше за 0,75 – слабка локалізація інвестицій	Показує розподіл інвестицій по галузях економіки міста
Коефіцієнт платоспроможності	$K_{пс} = \frac{I_m}{E_m \cdot F_m} \cdot 100\%$, де I_m – обсяг імпорту підприємствами міста; E_m – обсяг експорту підприємств міста; F_m – надходження зовнішніх позикових коштів	Значення менше за 100% свідчить про платоспроможність міста	Дає змогу оцінити спроможність міста мінімізувати свої витрати для скорочення “зовнішнього” боргу скороченням імпортих поставок

Для використання запропонованої системи показників оцінки рівня розвитку зовнішньоекономічного комплексу міста необхідно, щоб на рівні міста забезпечувалася реалізація таких умов:

- 1) доступність одержання необхідної статистичної інформації;
- 2) простота розрахунків;
- 3) облік галузевої спеціалізації міста;
- 4) облік основних напрямків зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання;
- 5) прозорість одержуваної інформації та можливість побудови рейтингових оцінок положення міста порівняно з іншими суб'єктами за різними напрямками або для оцінки динаміки зовнішньоекономічного потенціалу міста;
- 6) прямий або непрямий вплив на розвиток зовнішньоекономічного комплексу міста і його зовнішньоекономічних зв'язків;
- 7) оцінка основних, найпоширеніших форм зовнішньоекономічної діяльності (зовнішньоторговельні операції, інвестиційне співробітництво, спільне підприємництво);
- 8) поширеність більшої кількості запропонованих коефіцієнтів.

Вибір цієї системи показників обумовлений оптимальністю критеріїв, що характеризують рівень розвитку регіональних зовнішньоекономічних комплексів. При цьому за допомогою цієї системи, з одного боку, можливо охарактеризувати рівень і динаміку розвитку зовнішньоекономічних зв'язків міста, а з іншого, – дати порівняльну характеристику цього розвитку й намітити пріоритети подальшого розвитку зовнішньоекономічного комплексу міста.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Запропонована система показників, за якими визначається зовнішньоекономічний потенціал міста, охоплює різні аспекти соціально-економічного розвитку міста. Проте складність застосування цієї системи показників для визначення зовнішньоекономічного потенціалу міст України полягає у тому, що не за усіма факторами, які необхідні для розрахунку наведених вище показників, ведеться облік як на підприємствах, так і відділами статистики міст. Тому прийняття та використання запропонованого комплексу показників зовнішньоекономічного потенціалу міста вимагатиме удосконалення системи статистичного обліку. Також потрібно відзначити, що висновки, отримані на базі тільки комплексної порівняльної

оцінки про зовнішньоекономічний потенціал міста (або міст), мають орієнтирний характер і підлягають подальшому дослідженню і уточненню.

1. Шуков В.Н. *Экономический потенциал регионов России и эффективность его использования: Учеб. пособие.* – Иваново, 2002. – 58 с. 2. Блудова С.Н. *Место региона в развитии внешнеэкономических связей // Вестн. СевКавГТУ. Сер. Экономика.* – 2002. – № 4 (8). – С. 105–116. 3. Дробышевская Т.В. *Индикаторы городского развития как носители имиджа города // Вісник ДІТБ.* – 2006. – № 10. – С. 43–46. 4. *Зовнішні інвестиції – як ресурс для місцевого розвитку.* – К.: Інститут Реформ, 2005. – 72 с. 5. Блудова С.Н. *О классификации регионов РФ на основе оценки внешнеэкономического потенциала // Вестн. СевКавГТУ. Сер. Экономика.* – 2004. – № 2 (13). – С. 105–116.

УДК 631.115

А.А. Шиян, М.В. Гробко

Вінницький національний технічний університет

МОДЕЛЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІНСЬКИХ ПРОЦЕСІВ НА МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ МЕТОДАМИ ТЕОРІЇ КАТАСТРОФ

© Шиян А.А., Гробко М.В., 2008

Постановка проблеми. З огляду на усе зростаючу актуалізацію питання забезпечення необхідного рівня якості на вітчизняних підприємствах відповідні наукові розроблення набувають зростаючого соціально-економічного значення. Цю проблему можна віднести до найактуальніших для машинобудівних підприємств України, тому що саме ця галузь, зазнавши особливо важких кризових тенденцій на пострадянському етапі, і досі знаходиться в стадії стагнації, особливо у тих регіонах, де машинобудівна галузь традиційно не була пріоритетною. Саме це і є характерним для Вінницької області. Як засвідчив аналіз, на таких підприємствах програми інноваційних модернізацій, формування та реалізації цільових систем зростання якості, відповідного інвестиційного забезпечення тощо і досі залишаються поодинокими винятками.

Проблеми ефективності управління якістю інтенсивно вивчаються економістами та практиками. Проте багато важливих аспектів і досі не вирішені. Зокрема, проблема створення формалізованої моделі ефективності такого управління з точки зору економіко-організаційних аспектів діяльності сучасного репрезентативного підприємства та, особливо, з огляду на специфіку машинобудівних підприємств України. Це можна пояснити відсутністю належного методологічного базису для формування теорії ефективності управління якістю на підприємстві.

Мета роботи – обґрунтування можливості побудови теоретичної та економіко-математичної моделі ефективності управління якістю на основі теорії катастроф. В основу розгляду покладено результати авторського дослідження економічних проблем на машинобудівних підприємствах Вінницької області.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна теорія управління якістю пройшла тривалий час свого становлення. До основних праць у цьому напрямку можна віднести роботи таких зарубіжних учених, як: Е. Демінг, Дж. Джуран, Ф. Кросбі, М. Мінору, Ш. Інгу та ін. На пострадянському просторі важливими є розробки Ю. Адлера, П. Калити, Ю. Койфмана, О. Орлова, М. Шаповала та ін.